

Лабораторне заняття № 15

Тема 8. Форми (джерела) права, їх система.

Теоретичні питання:

1. Форми (джерела) права: поняття, ознаки
2. Різновиди джерел права:
  - 2.1. Основні: нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий прецедент;
  - 2.2. Факультативні: правовий звичай, правова доктрина (зокрема принципи права), релігійні джерела.
3. Співвідношення норми права та нормативно-правового припису зі статтею та її фрагментами (частиною, пунктом, параграфом) нормативно-правового акту та інших форм (джерел) права.
4. Система джерел права: поняття, ознаки, елементи.

Термінологічні завдання:

Засвойте визначення таких понять: форма (джерело) права, нормативно-правовий акт, нормативно-правовий договір, нормативно-правовий прецедент, правовий звичай, правова доктрина, система джерел права.

Практичні завдання:

I. Ознайомтесь із назвами юридичних актів та визначіть, які з них є джерелами права та до яких із їх різновидів вони належать?

№	назва юридичних актів
1.	Розпорядження голови Львівської облдержадміністрації «Про затвердження Порядку надання і виплати одноразової адресної допомоги родинам, родичі яких загинули під час проведення АТО» від 08.02.2016 № 54/0/5-16
2.	Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII
3.	Генеральна угода між Кабінетом Міністрів України та Федерацією профспілок України «Про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2010-2012 роки» від 09.11.2010
4.	Рішення Львівської міської ради «Про порядок здійснення електронних закупівель у м. Львові» від 13.01.2016 № 13
5.	Постанова Верховної Ради України «Про відхилення звіту Кабінету Міністрів України та визнання діяльності Кабінету Міністрів України незадовільною» від 16.02.2016 № 1007-VIII

6.	Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Брумареску проти Румунії» 28 листопада 1999 року
7.	Розпорядження Кабінет Міністрів України «Про призначення Деканоїдзе Х. Головою Національної поліції України» від 04.11.2015 № 1128-р
8.	Постанова (висновок) Верховного Суду України у справі про відшкодування шкоди від 20.01.2016 у справі № 6 – 2808, в якій ...
9.	Рішення (висновок) Верховного Суду України у справі про визнання недійсним договору щодо майна, право на яке має дитина, через відсутність дозволу органу опіки і піклування на його укладення від 20.01.2016 у справі № 6 - 2940
10.	Наказ Міністерства освіти і науки України «Про призначення Володимира Мельника Ректором Львівського національного університету імені Івана Франка» від 11 червня 2014 року № 262-К
11.	Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957
12.	Вирок Личаківського районного суду м. Львова про притягнення Петренка Петра Петровича до кримінальної відповідальності за ст. 75, ч. 2 ст. 186 КК України у справі № 1/1312/38/12 від 20 березня 2012 р.
13.	Постанова Кабінет Міністрів України «Про заснування академічної стипендії імені митрополита Української греко-католицької церкви Андрея Шептицького» від 16.09.2015 № 1140
14.	Наказ Міністерства юстиції України «Про порядок реалізації арештованого майна шляхом проведення електронних торгів» від 02.10.2015 № 1885/5
15.	Рішення Конституційного суду України у справі про заощадження громадян від 10.10.2001 № 1-23/2001 р.
16.	Ухвала Львівської міської ради «Про надання Львівській міській молодіжній громадській організації «Студентське братство Львівського національного університету імені Івана Франка» в оренду нежитлових приміщень на вул. Гуцульській, 5» від 29.01.2015 № 4280

Заповніть у зошиті таблицю

НЕ джерело права	Джерело права		
	нормативно-правовий		
	акт	договір	прецедент
№?	№?	№?	№?

Поясніть (письмово у зошиті), у чому полягає нормативність джерел права? Чим нормативно-правовий акт відрізняється від нормативно-правового договору? Чим нормативно-правовий прецедент відмінний від нормативно-правового акту?

II. Ознайомтесь зі змістом нижченаведених норм права та визначіть форму (спосіб) їх закріплення у статтях нормативно-правових актів.

2.1. «Свідок зобов'язаний з'явитися до суду у визначений час і дати правдиві показання про відомі йому обставини». (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/paran328#n328>);

«Належно викликаний свідок, який без поважних причин не з'явився в судові засідання або не повідомив про причини неявки, може бути підданий приводу через органи Національної поліції з відшкодуванням у дохід держави витрат на його здійснення». (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/paran571#n571>).

2.2. «Посадові особи контролюючих органів зобов'язані забезпечувати сумлінне виконання покладених на контролюючі органи функцій» (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran929#n929>); За невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків посадові особи контролюючих органів несуть відповідальність згідно із законом (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran929#n929>)

2.3. «Працівник має право на оплату своєї праці відповідно до актів законодавства і колективного договору на підставі укладеного трудового договору» (<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/108/95-ep/paran115#n115>); «Безпідставна невіплата заробітної плати, вчинена умисно керівником підприємства, установи або організації незалежно від форми власності чи громадянином – суб'єктом підприємницької діяльності, – карається штрафом від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» (<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/paran1147#n1147>).

2.4. «Власники земельних ділянок зобов'язані забезпечувати використання їх за цільовим призначенням» (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08/paran817#n817>); «Використання земель не за цільовим призначенням – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08/paran841#n841>).

2.5. Фізична особа має право на ім'я. (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran1608#n1608>); У разі

перекручення імені фізичної особи воно має бути виправлене. (<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran1608#n1608>);

Заповніть у зошиті таблицю

	два нормативно-правових приписи		
	однієї статті	двох статей одного НП акту	двох статей різних НП актів
одна норма права	№ ?	№ ?	№ ?

Поясніть (письмово у зошиті), як взаємодіють та співвідносяться поняття «норма права», «нормативно-правовий припис» та «стаття» нормативно-правового акту?

III. Ознайомтесь із наведеними нормативно-правовими приписами та визначіть, до яких складових частин системи джерел права України вони належать?

Заповніть у зошиті таблицю

ТРУДОВА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ГАЛУЗЬ			
джерело права	інститут оплати праці	інститут припинення трудового договору	інститут охорони праці
нормативно-правовий інститут			
нормативно-правовий акт	?	?	?
нормативно-правовий договір	?	?	?
нормативно-правовий прецедент	?	?	?

3.1. Трудовий договір з ініціативи власника або уповноваженого ним органу може бути розірваний також у випадках вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням даної роботи (п. 3 ст. 41 Кодексу законів про працю від 10.12.1971).

3.2. Не допускається залучення неповнолітніх до праці на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці,

на підземних роботах, до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні, а також до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я. (стаття 11 Закону України «Про охорону праці» від 14.10.1992)

3.3. Розмір мінімальної заробітної плати визначається з урахуванням потреб працівників та їх сімей, вартісної величини достатнього для забезпечення нормального функціонування організму працездатної людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування, мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості, а також загального рівня середньої заробітної плати, продуктивності праці та рівня зайнятості. (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про оплату праці» від 24.03.1995)

3.4. Якщо педагог недостойною поведінкою скомпрометував себе перед учнями, іншими особами, порушив моральні норми, через що втратив авторитет, дискредитував себе як вихователь, він може бути звільнений з роботи за п. 3 ст. 41 КЗпП України (постанова Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 11 лютого 2015 р. у справі № 6-248цс14).

3.5. У разі коли розмір мінімальної заробітної плати протягом двох місяців підряд становитиме менше 35 відсотків середньої заробітної плати у галузі економіки, Сторони проводять переговори щодо можливості перегляду в установленому порядку розміру мінімальної заробітної плати. (п. 2.3. Генеральної угоди про регулювання основних принципів і норм реалізації соціально-економічної політики і трудових відносин в Україні на 2010-2012 роки від 09.11.2010)

3.6. До роботи з видалення дерев, обрізання гілок, кущів, корчування пеньків допускаються особи, що досягли 18-річного віку, пройшли медичне обстеження, ознайомлені з вимогами індивідуальної гігієни та виробничої санітарії, мають відповідну спеціальну підготовку і атестовані на знання цих Правил. (п. 2.2. Наказу Державного комітету України по житлово-комунальному господарству «Про затвердження Правил охорони праці під час проведення робіт з видалення дерев і пеньків у населених пунктах України від 30.11.1995»)

Заповніть у зошиті таблицю

КРИМІНАЛЬНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА ГАЛУЗЬ			
джерело права / нормативно-правовий інститут	інститут злочинів в проти життя	інститут злочинів в проти здоров'я	інститут злочинів проти громадської безпеки
нормативно-правовий акт	?	?	?
нормативно-правовий договір	?	?	?
нормативно-правовий прецедент	?	?	?

3.7. Умисне тяжке тілесне ушкодження, тобто умисне тілесне ушкодження, небезпечне для життя в момент заподіяння, чи таке, що спричинило втрату будь-якого органу або його функцій, психічну хворобу або інший розлад здоров'я, поєднаний зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину, або переривання вагітності чи непоправне знівечення обличчя, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років. (ч. 1 ст. 121 Кримінального кодексу України від 05.04.2001)

3.8. Новонароджений – живонароджена дитина, яка народилася або вилучена з організму матері після повного 22-го тижня вагітності (з 154 доби від першого дня останнього нормального менструального циклу). (п. 2.5. наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвнонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвнонароджених» від 29.03.2006)

3.9. Якщо способом заподіяння тілесних ушкоджень є скидання потерпілого з висоти в обстановці, яка не давала підстав сумніватися, що внаслідок падіння потерпілий може отримати різного ступеня тяжкості тілесні ушкодження, то такий механізм насильства має розцінюватися як прояв умисного заподіяння тілесних ушкоджень, що фактично настали, оскільки в його основі лежать усвідомлені та вольові дії особи, яка обрала і застосувала цей спосіб. За наявності описаного набору фактів заподіяння тілесних ушкоджень через злочинну недбалість об'єктивно неможливе (постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2013 року, справа № 5-8кс13).

3.10. Таким, що народився живим, є новонароджений, у якого наявна хоча б одна з таких ознак: дихання; серцебиття; пульсація судин пуповини; рухи скелетних м'язів. (п. 2 наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвнонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвнонароджених» від 29.03.2006)

3.11. Небезпечними для життя є ушкодження, що в момент заподіяння (завдання) чи в клінічному перебігу через різні проміжки часу спричиняють загрози для життя явища і котрі без надання медичної допомоги, за звичайним своїм перебігом, закінчуються чи можуть закінчитися смертю. (п. 2.1.2. наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Правил судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень» від 17.01.1995)

3.12. Організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі – карається позбавленням волі на строк від п'яти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна. (ст. 257 Кримінального кодексу України від 05.04.2001)

3.13. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. (ст. 117 Кримінального кодексу України від 05.04.2001)

3.14. Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних такі діяння, коли вони вчиняються навмисно, зокрема організацію, керівництво, пособництво, підбурювання, сприяння або надання порад щодо серйозного злочину, вчиненого за участю організованої злочинної групи. (ч. 1 ст. 5 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000)

Поясніть (письмово у зошиті), з яких елементів складається система джерел права? У які структурні частини вони групуються? Яке практичне значення має таке групування для професійної юридичної діяльності?

Творче завдання:

1. Ознайомтесь із запропонованою науковою статтею Хомюк Н. «Систем джерел права: деякі теоретичні аспекти» (Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VInu_yu_2013_58_5) та висловіть свою позицію щодо таких питань:

Питання	Хомюк Н. «Система джерел права: деякі теоретичні аспекти»
підходи до розуміння поняття	...

«система джерел права»?	
ознаки системи джерел права?	...
склад (структура) системи джерел права?	...

Рекомендована література:

Базова:

1. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваїте, 2015. – С. 189-202, 203-224
<http://www.osce.org/uk/ukraine/283756?download=true>
2. Луць Л. А. Загальна теорія держави та права: Навчально-методичний посібник (за кредитно-модульною системою). – К.: Атіка, 2013. – С. 185-192
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. – Вид. 10-е, доповнене. – Львів: Край, 2008. – С. 124-125, 128-129, 200-201
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009, – С. 344-364
5. Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2015. – С. 210-220

Допоміжна:

1. Клабан В. Сучасна система джерел права України: деякі теоретичні та практичні аспекти / В. Клабан // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2015. – Вип. 61. – С. 24-29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VInu_yu_2015_61_6
2. Козюбра М. І. Тенденції розвитку джерел права України в контексті європейських правоінтеграційних процесів / М. І. Козюбра // Наукові записки. Національний університет «Києво-Могилянська Академія». – Т. 26 : Юридичні науки / НаУКМА ; редкол.: В. Брюховецький та ін. – К., 2004. – С. 3-9. – Режим доступу: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8219/Koziubra_Tendentsi.pdf

3. Пархоменко Н. М. Концептуальні основи теорії джерел права / Н. М. Пархоменко // Право України. – 2017. – № 6. – С. 9–17
4. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології. Монографія. / Н. М. Пархоменко. – К.: ТОВ «Видавництво "Юридична думка"», 2008. – 336 с. – Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/1558730/>
5. Петрова Л. В. Джерела права (критичний методологічний досвід) / Л. В. Петрова // Вісник Академії правових наук України. – 1997. – №1. – С 65-76.
6. Тополевський Р. Система джерел права України: сучасний стан і перспективи розвитку / Р. Тополевський // Право України. – 2017. – № 6. – С. 27–34